

LISZKA JÓZSEF

2005-ös napló

(3.)¹

2005. 4. 3. (Keszegfalva) A múltkor Feri megállapította, hogy magas a vérnyomásom, azóta azon kísérletezem – mérsékelt sikerrel –, hogy ledolgozzam. Közben ráadásul elkapott valami vírusos nátha is (véltetően ugyanaz, mint az lcué volt), így az elmúlt napok gyakorlatilag semmittevéssel teltek el. Küzdelem a vírusok és a vérnyomás ellen. Pénteken még elmentem Somorjára, az értelmiségi fórumra (de már nagyon gallyra voltam), ahol megtudtam, hogy az MTA idei közgyűlésén én kapom az Arany János-díj középső fokozatát (ami a közelmúlt kiemelkedő tudományos teljesítményéért jár).

2005. 4. 6. (Keszegfalva) Nem bírok kikászálódni ebből a nyavalyából. Hétfőn reggelre úgy éreztem, hogy már jobban vagyok, bementem, egész nap Bagin Árpival konzultáltam, s délután már úgy estem bele az ágyba. Tegnap Nyitra: a reggel még hagyján, de a tanítás végére alig maradt jártányi erőm. Így hát ma itthon maradtam, antibiotikummal kúrálom magamat, közben olvasgatok, és sorra mondom le a heti programjaimat – legalábbis péntek reggelig...

Siegfried Lenz írja, hogy „*der Sarg ist schon fest geschraubt...*”. Valóban, gyerekkoromban, halványan emlékszem rá, a koporsót kalapáccsal szögezték le. S ezek az utolsó kalapácsütések valahogy hozzátartoztak a temetés ceremóniájához, valamit végérvényesen lezártak, a hozzátartozókból erős érzelmi kitöréseket váltva ki, amit talán már csak a koporsóra zuhogó föld zaja tudott fokozni. Az utóbbi időben nálunk is (ahogy a Lenz által említett Hamburgban) *csavarokkal* rögzítik a koporsófedeleket, így ez a zaj elmarad. László Gyula szavai jutnak eszembe, aki egyszer arról beszélt, hogy egy régésznek azt is el kellene tudnia képzelni (s egy néprajzosnak is – teszem hozzá), milyen zajok vették körül az általa vizsgált kor emberét, milyen ízek kísérték végig életútján és így tovább. Semmit nem tudunk az általunk vizsgált korszakok mindennapi életéről!

Azt hiszem, minden egyes betegségem alkalmával leírom, hogy azért egy valamire biztosan jók ezek a gyengélkedések. Amelyek nem súlyosak persze, csak lefolyásuk alatt az embernek illik néhány napra kivonnia magát a forgalomból, ami azt jelenti, hogy voltaképp-

1 Liszka József 2005-ös naplóinak első részét a 2015/5., 2. részét a 2016/5. számunkban közzöltük. (A szerk.)

pen büntetlenül olvasható, s merthogy beteg, természetesen csak olyant, ami nem függ össze közvetlenül munkájával. Így hát, a gyógyulás leple alatt én is végigolvastam a mai napot, s befejeztem Lenz regényét.

A kiábrándultság regényének mondanám. Szerkezete szövevényes bár, de azért áttekinthető. A cselekmény, nagyon leegyszerűsítve: egy iskolai olvasókönyv számára három pedagógus összeül Hamburgban, hogy „a példakép mint olyan” ábrázolására egy megfelelő szöveget találjon. Miközben rendre elolvashatjuk ötleteiket, javasolataikat, mindhármójuk nem túl harmonikus, s korántsem példaképszerű magánéletébe is bepillantást nyerünk. Közben a „példakép” definíció-kísérletének különféle aspektusai, relativitásai is kibontakoznak. Fáradozásuk kudarcba fullad: miután a legidősebb társuk belátja, hogy – mivel az ő élete korántsem példaszzerű – nem adhatja a nevét, nincs hozzá erkölcsi alapja, hogy a nevét adja egy ilyen olvasókönyvhöz, a maradék kettő végül is egy kompromisszumos megoldásban egyezik meg. Ezt viszont a könyv kiadója utasítja vissza. Lenz a cselekmény kimenetelét látszólag ugyan nyitva hagyja, hiszen (talán!) a két szakértő tovább keresi a megfelelő szöveget, ám nyilvánvaló, hogy kísérletük végérvényesen zátonyra futott. A hamburgi pályaudvarról a harmadik, idős kollégának írt lapra egyikük azt írja, megtaláltuk a példaképet, mégpedig egy szélmalom formájában, amely a széljárás irányának megfelelően bármikor mozgásba tudja hozni az őrlőszerkezetét. Nincsen tehát egy, egyszer s mindenkorra érvényes példakép-típus.

Este még a legutóbbi, már Bartha Elek által szerkesztett *Ethnographiák*at lapozgattam. Végre a lapnak ismét folyóirat-jellege van, s nem egy-egy vaskos tanulmánykötet, ahogy azt Lukács Laci idejében megszokhattuk. Jelen kötetek ugyan már folyóirat-szerűek (terjedelmük, belső szerkezetük nagyjából azonos), de még előbbé lehetne tenni (miután a szerkesztő utolérte önmagát és elődeit) például különféle konferencia-beszámolókkal, illetve egyéb aktualitásokkal. Ehhez azonban valóban legalább olyan megbízható pontossággal és rendszerességgel kellene megjelennie, mint mondjuk a *Slovenský národopis*nak.

2005. 4. 7. (Keszegfalva) Icutól kaptam még névnapomra (a *Mariazell és Magyarország* gyönyörűségein szép publikációja mellett) Konrád György *Az író és a város* című esszé-kötetét. Tegnap (ma?) éjszaka, nem tudván aludni, ezt kezdtem olvasgatni. Ja – és ha már itt tartok – tegnap szülinapomra Icu Mariazell kegyszobrának egy kicsi porcelán másolatával lepett meg. S hozzá még egy hasonló porcelánfigura, amelyik viszont biztosan nem a mariazeelli szobrot ábrázolja. Szép feladat lesz kinyomozni, hogy az vajon melyik búcsújáró helyhez kötődik.

2005. 4. 9. (Keszegfalva) A Selye Egyetem rektori és dékáni avatőünnepségén. Szomorú, szomorú, szomorú... Nem lesz ebből normális egyetem.

Itthon édes kis meglepetés várt: levél a KT Kiadótól, amelyben értesítenek róla, hogy megjelent Kopócs Tibor *Képviselők – 113 kortársam arcképe* című kötete, s mivel ennek én is „szereplője” lennék, azt a soha vissza nem térő lehetőséget nyújtják, miszerint a könyvet most „jutányos áron” („420 SK + DPH + postaköltség”) megkaphatom (szemben a bolti, hatszázötven koronás árral). Az esetben a legfőlháborítóbb az, hogy amikor Tibor említette nekem ezt a tervét, kifejezetten megkértem, hogy csak akkor tegyen bele,

amennyiben könyve nem a KT Kiadónál jelenik meg. Esküdözött, hogy nem ott tervezi kiadni. Most mégis ez történt... Kopóccsal minden kapcsolatomat megszakítom, az *Atelierbe* pedig (bár színvonalas lap) többet nem írok.

2005. 4. 9. (Keszegfalva) Nyitrán tanítás. Levelező tagozatosaknak adtam le bevezetést a magyar néprajzba. Érettebb, kiforrottabb társaság, mint a nappalisok, sokkal jobb őket tanítani. Az ember, amikor beszél, a szemekből értelmet, érdeklődést lát sugározni, a tekintetek valamiféle visszajelzést adnak, hogy amiről beszélsz, azt értik, de legalább érteni vélik. S ez nagyon fontos egy előadónak.

Az *Etnologické rozpravy*ban Buganová a szakrális kisépitmények dokumentálása „első szlovákiai úttörőjének” titulál: „J. L. môžeme považovať za prvého priekopníka na Slovensku”. Martin Kanovský izgalmas fejtegetései az etnikai identitás terepkutatásának kérdéseiről. Voltaképpen az elmélet és gyakorlat mesterséges, erőszakos kettéválasztását, nem ezekkel a szavakkal, de a *Theorienfeindlichkeit*ot nehezményezi a szlovák néprajzban, illetve az etnikai identitás meghatározhatóságának elméleteit veszi számba. Még egyszer figyelmesen (figyelmesebben!) elolvasni, s akár reflektálni is rá!

2005. 4. 11. (Keszegfalva) Gyakorlatilag egész napos szakdolgozat-konzultáció Bagin Árpival és Lépes Anikóval. Estefelé rövid időre Györgyiék álltak meg nálunk. Siegfried Lenz: *Heimatismuseum*. Néhány éve már nekiugrottam egyszer, de akkor (ki tudja, mi miatt?) a nyolcvanadik oldal tájékán abbahagytam az olvasást. Most a *Vorbild* után benne vagyok Lenz nyelvezetében, s egészen könnyen veszem ezeket az akadályokat is. Este Vajda prof hívott, mindenféle különösebb ok nélkül. Csak érdeklődött, hogy mi van velünk, s – gondolom – valakivel magyarul akart egy keveset beszélni. Csalogat Münchenbe: de szívesen el is mennék!

2005. 4. 12. (Keszegfalva) Röpke időre (amíg kiköltöztem a kollégiumból) Budapesten. Fél tíz után indultam, s délre már itthon is voltam. Délután kevés matatás a kertben, fáradtság. Voigt Vili telefonált, hogy sikerült-e már megszereznem a Mariazell-kötetet, s hogy megyek-e Kolozsvárra. Az volt az érzésem, hogy ez is csak ürügy volt: beszélgetni volt kedve, amit meg is tett, viszonylag hosszan...

2005. 4. 14. (Losonc) Szegény Kmeczkó Miska szokta emlegetni, hogy amikor az *Új Ifjúság* riportere volt, célul tűzte ki, mindegyik szlovákiai magyar településre ellátogat. A közelmúltban Filep Tamásnak beszéltem erről, amikor kikísértem az OSZK elé egy cigarettát elszívni. „S te ugye jártál minden szlovákiai magyar településen?” – hangzott a nem is logikátlan kérdés, hiszen aki a szlovákiai magyarok néprajzáról ír, annak kutya kötelessége az összes szlovákiai magyar települést ismernie. (Az már más kérdés, hogy mit is kell „szlovákiai magyar településen” érteni? Ebben az esetben is a hús százalékos küszöb a mérvadó?) Természetesen nem – volt a válaszom, s azóta sokszor eszembe jutott a kérdés, illetve Kmeczkó Miska vállalása. Olyan szempontból is, hogy vannak kitüntetett helységei térségünknek, olyan települések, amelyekkel feltűnően sokat foglalkozik a sajtó, kiemelten foglalkoznak velük a néprajzkutatók stb. Mások, holott legalább olyan joggal lehetne róluk sokat és sokszor beszélni, egyszerűen kirekedtek a köztudatból. Tardoskedd és Martos, Bény és Kéménd, Kolon és Egyházásbást, Sajógömör és Kisgéres

szerves részei a magyar néprajzi írásbeliségnek. De ki hallott már Nagytoronyáról vagy Csalárról, Mártonfalváról vagy Leszenyéről – és még sorolhatnám az ismeretlen helyneveket, amelyek legalább annyi joggal kérhetnének maguknak helyet a közbeszédben (és a néprajzi szakirodalomban), mint az előbb felsoroltak. Vajon ha tudatosan eddig ismeretlen településeken újrakezdenénk a szlovákiai magyarok néprajzi kutatását, a végeredmény ugyanaz lenne, mint az eddigiek alapján?

Mi lenne, ha vezetnék olyan kvázi naplót, amelyben vegyes benyomásaimat írnám le, az általam meglátogatott szlovákiai magyar településekről? S ha elérném azt, hogy már mindenütt jártam, akár meg is lehetne jelentetni... Valahogy így:

Leszenye: a községháza akár egy bakterház. A küszöbön kinthagyott, sáros cipők. Ha valaki elcsenné őket, a polgármester meztőláb menne haza?

Gyürki: Leszenye felől közelítünk Kőkeszi irányába, s bár a térkép alapján először Gyürkinek kellene feltűnnie, aztán mégis Kőkeszire futunk be először. Néhány ház után viszont egy újabb tábla már Gyürkit jelzi. Pár perce még megesküdtem volna, hogy ezt a helynevet életemben nem hallottam, tehát nem is járhattam itt. A széles, patakkal kettészelt utcán autózva azonban rögtön beugrik: éppen tíz esztendeje Balassa M. Ivánnal jártunk erre; a faluban egy nénivel is beszélgettünk, aki az akkoriban parasztházból kialakított katolikus imaházat mutogatta. Az épületet most nem találok, de eszembe jutott, hogy az igazi Kőkeszi a dombon túl fekszik (Ivánnal a temetőjét is megjártuk), s az előbb érintett csak valamiféle tartozéktelepülése, talán kolóniája a községnek.

Inám: zuhogó esőben érünk a faluba, egy patakparton álló, 18. századi Nepomuki Szent János-szobrot autóból, leeresztett ablakon keresztül fényképezünk. A templom dombon magasodik, mellette vezet az út a temetőhöz. Nekivágunk, de az út egyre rosszabb, sárosabb, csúszós. Megfordulni nem lehet, így körülményesen visszatolatok. Ennyi Inámról.

Retouch - Majdnem azonos (Jocó 1968, Dani 2012); lambda nyomtatás, fénydoboz, 2012

Ipolyvarbó: a falu tele van rovásírással teleírt nemzeti jelképekkel, miközben a temetőben egy régi csontház, kivert ablakokkal, bent óriási rendetlenség, koporsómaradványok, sírkövek, régi és új temetési koszorúk... A temetőben a helyi földbirtokos család (nevüket sajnos nem jegyeztem fel) kriptája elhanyagoltan várja a teljes enyészetet. Az egész temetőre valamiféle nemtörődomség a jellemző. Paraszti ésszel úgy gondolnám, hogy az egészséges identitás azzal kezdődik, amikor az ember *otthon van* szülőfalujában, rendben tartja környezetét (mivel a sajátjának érzi), s csak miután mindezt elvégezte, foglalkozik a hét vezérnek állítandó emlékoszlopokkal és hasonlóakkal. A nemzeti jelképek ugyanis valami általánosak, kellőképpen nem megfoghatóak az emberek számára, így nem ezekkel kellene mákonyozni őket. Sokkal inkább tudnának kötődni egy faluszéli kereszthez, Szent János-szoborhoz, s inkább ezeket kellene mindenütt tatarozni... Honnan ez az ostoba mentalitás térségünkben, hogy a régi helyett, ahelyett hogy felújítanánk, inkább mellette építünk egy másik, modernebb, hasonló rendeltetésű objektumot?

Szécsénykovácsi: a faluban két kopjafa társaságában egy emléktábla hirdeti, hogy ebben a faluban élt az a Krúdy-család, amely Krúdy Gyulát adta a magyar irodalomnak. Csakugyan, a temetőben megtalálom Krúdy János és Krúdy Jánosnő (sic!) síremlékét. A keresztteken rengeteg szláv hangzású név (Ocsko, Oravec, Ruzsinszky, Dobra, Pohánka stb.). Jut eszembe: a nyolcvanas években a losonci múzeum igazgatóját is Krúdynak hívták, és kemény szlovák nacionalista hírében állott. Elképzelhető, hogy ő is ennek a Krúdy-családnak a sarja? A temetőben különben egy mély pincebeszakadás, s felülük, valószínűleg ilyen, régi pincék napvilágra kerülésével alakultak ki a különféle titkos, és rendkívül hosszan kanyargó alagutakról szóló népmondák.

2005. 4. 15. (Nagytárkány) Egész napos cikkcakkozás után, este nyolcra értünk Tárkányba. De nézzük az útvonalat.

Bolyk: nem messze fekszik Losonctól, mégis eltévedtünk a térkép nem egyértelmű útkijelölései miatt. A faluban gyönyörű, kisebb kúriáknak beillő, tornácos, vakolatdíszes parasztházak. Nyilvánvaló, hogy ugyanaz a kőműves készíthette őket, aki a környék kúriáin, kastélyain is dolgozott.

Perse: emlékeimben avar vagy honfoglaló magyar régészeti lelőhely. A falu közepén „szent tér” a templommal, kereszttekkel, Nepomuki Szent János-szoborral (amely utóbbi fizimiskája szinte a megszólalásig hasonlít Keszeg Vilire), kopjafával.

Kurtány: Mocsáry Lajos szülőháza, szinte romokban. Ilyesmikkel kellene törődni, nem kopjafák meg turulmadaras emlékművek állításával!

Fülek: legutóbbi ottjártunk óta a város egészen kipendült. Egy csomó középületet rendbe hoztak, és tisztábbnak is tűnik. A temetőben hatalmas, drága síremlékek, bizonyos réteg egyértelmű gazdagodásának és (az ebből is adódó) rivalizálás jelei. A sírok mellé állított padok nagy változatossága és száma.

Ragyolc: a főutcán *dúfartos* házak, szép bádogn munkákkal, szebb időket látott, igényes asztalosmunka fakapukkal. Az abroncsosi táborból ide menekített tizenkét kopjafa a község házaként és óvodaként üzemelő egykori kúria kertjében. Icu legalább egy órán át dokumentálja az oszlopokat: ha egy japán lefigyelné mozdulatait, amint – közben leleguggolva – körbejárja, -hajlongja ezeket a totemoszlop-szerű objektumokat, nyilván azt gondolhatná, hogy egy bennszülött rituális táncot lejt e szent oszlopok körül. Közben az óvodából egy csapat gyerek vonul el mellettem és a nemzeti itt létünket hirdető kopjafák mellett: a két óvó néni és a gyerekek zöme is szlovákul beszél...

Fülekpüspöki: a temető mellett figyelemre méltó Nepomuki Szent János-, a templomkertben pedig szokatlan kompozíciójú Szent Anna-szobor.

Ajnácskő: jobb sorsra érdemes, lenyűgözően szép vidék. A falu településszerkezeti-
leg hosszsan, amolyan hegyi tanyák láncolataként nyúlik el egy völgyben. Új temploma
katedrálisszerű: az ember nemigen várna ilyen monumentális építményt ezen a szemmel
láthatóan szegény vidéken. Vélhetően persze nem volt mindig szegény, hiszen a hetven-
es–nyolcvanas években épült hatalmas, emeletes családi házak bizonyos jólétről tanús-
kodnak. Illetve talán a palóc nagycsaládi berendezkedés eredményei: a nagycsaládok
immár nem horizontálisan, hosszú udvarokban, hanem vertikálisan magas, emeletes
házakban rendeződnek. Ezt egyszer érdemes lenne valakivel megvizsgáltatni.

Gömöralmágy: a szép fekvésű templom alatti völgyben egykori szabadtéri színpad
maradványai. A mellette lévő épület is szétdúlva, ablakai kiverve, egyik helyisége csöve-
sek tanyája. A nézőtér padjainak fa alkatrészei eltűzelve. A faluban óriási, még a szocia-
lizmusban épült emeletes családi házak.

Simonyi: a főutcán szép, vakolatdíszes házak. A református templom monumentális,
a torony hajóhoz illeszkedése atipikus.

Dobóca: jellegtelen település, Simonyi felől még csak az sincs feltüntetve, hogy hol
járunk. „Üdvözljük Önöket” – hirdeti a tábla, de hogy hol...? A falu közepén egy bum-
fordi Nepomuki Szent János-szobor.

Abafalva: kiéhezten egy Borozó – espresso feliratú csicsás épületet fedezünk föl.
Naivan azt gondolván, hogy ott megebédelhetünk, behatolunk. Kiderül, hogy fogadó-
irodaként működik, de egy ott üldögélő öreg, nem kis büszkeséggel a hangjában mond-
ja, alig két kilométerre a magyar határ közelében van a *Tip-top Csárda*, ahol „mindent
megkapnak, amit rendelnek”. Percek alatt odaérünk. A *Tip-top Csárda* egy lepukkant,
koszos büfé, táblára krétával kiírva az étlap: „pacalpörkölt, sültkolbász, franciasaláta és
orosz tojás”. S miután a kínálatból rendeltünk, azt csakugyan meg is kaptuk... Két helyi
lumpenalak egy-egy játékautomatát nyú jobb ügyhöz méltó kitarással.

Gömörhorka: Dusza Pista sírjánál, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik a Sajó-völgyre. A
temetőben rengeteg Dusza-nevű, többük síremlékén vörös csillag. Hát, ezért mondták
Horkát Kis-Moszkvának...

Kassán vacsora a Lőcsei Házban. Valahol Márai is emlegeti, ő is megfordult benne.
Gótikus boltívek alatt gyors és udvarias kiszolgálás. Jól is főznek, s még csak nem is drá-
gán... Dušan Šimko *Košický maratón* című könyvét kerestem, de a könyvesboltosok még
csak nem is hallottak a kassai íróról, akinek e könyve egy helyi kiadónál jelent meg néhány
esztendeje. Az egyik helyen a *Ten najstarsí* című kiadványt kínálták helyette, s amikor meg-
néztem, kiderült, hogy a kassai maratón történetének képeskönyvéről van szó...

A nagytárkányi háziak kedves idealisták: szomorú dolgokon nem tudnak nevetni, nem
ismerik sem az öngúnyt, sem az iróniát. Mindent komolyan vesznek, ami rendben is van,
de azért nem egészségtelen olykor saját marhaságainkat is kiröhögni...

2005. 4. 16. (Nagytárkány) Egésznapos gyűjtés, rajzolás. Egy atyafi maga kreálta toló-
kocsin hulladékfát húz. Megkérdezem tőle, hogy lefényképezhetem-e a kárét. „*Nem káré
ez, hanem fa*” – mondja, de azért megengedi. A télen ellopták a temető két szép ková-
csoltvas sírkeresztjét. Nyilván hulladékvas-gyűjtőbe vitték, mivel egyszerűen letörték a
két keresztet, a rajtuk lévő korpusz(oka)t is összetörve. Hosszas vívódás után elhoztam
egy ott maradt Krisztus-kart. Úgyis az enyészet lenne osztályrésze, így meg legalább –
egy ideig még – megmarad...

Falusi idill: a kocsmá teraszán két részeg (félrészeg?) atyafi arról beszélget a hátam mögött, hogy bezzeg az ő idejükben még nem volt fényképezőgépes mobiltelefon. „Még nyolcvankoronás Pionýírt is nehezen tudtunk venni” – mondja az egyik. „A mozi meg egy koronába került” – teszi hozzá a másik. „Nem, kettőbe” – ellenkezik az előbbi, majd megegyeznek, hogy a délutáni meg az esti előadásnak nyilván nem azonos volt az ára. „Most meg a gyerekek betesz a laptopba a cédét és már nézi is a filmet...” Közben Nox- és Republic-zene ordít. Megfordulok, s látom, hogy a diskuráló atyafiak jóval fiatalabbak nálam. Elivott, elcigarettázott hangjuk alapján jó hatvan fölöttieknek képzeltem őket...

2005. 4. 20. (Keszegfalva) A fásasztó, hosszú út után végre itthoni, ám nem túl pihentető napok. Hétfőn Icnak telefonált Csütörtöky, hogy Albert Sanyi megígérte neki, taníthat az egyetemen kulturológiát! Entomológusi szakképesítéssel, semmi egyetemi (és más) előadói gyakorlattal Csütörtöky, elbocsátott igazgató elvtárs egyetemi oktató lesz! Megörülök! S tetejébe, hogy velem konzultáljon, nehogy átfedések legyenek mondan-dónkban. Ez azt jelenti, készpénznek veszik, hogy megyek hozzájuk tanítani, aminek – a dolgok illetén alakulása mellett – egyre kisebb a valószínűsége. Nem elég, hogy Lacza Tihamér vegyész mérnöki diplomájával művelődéstörténetet ad elő, s ki tudja, még ki mindenki és mit; most jön ez az entomológus szakember... Teljesen nyilvánvaló: amennyire el lehet rontani ennek az egyetemnek az ügyét, annyira el fogják rontani. Ebben tökéletesek. Első gondolatom az volt, hogy fölhívom Sanyit, illet azért már ne tegyenek, de aztán lemondtam róla. Teljesen fölösleges: ki tudja, ki mindenki és mi mindenre „oktatja” még ezeket a szerencsétlen gyerekeket... Ma különben ismét volt bent Csütörtöky Icnál, s valami olyasmit hötyögött, hogy az egyetem vezetése az egy szemeszter néprajzot túl soknak tartja, így azon kellene „osztoznom” vele. No mármost: tervezetemet én két szemeszterre adtam be, amiben előadás, szeminárium egyaránt van. Erre hivatalosan semmit nem reagáltak. Ha sokallják, hajlandó vagyok (hajlandó lettem volna) összesűríteni egy szemeszterbe, de hogy még azon is egy Csütörtökyvel osztozzak, az azért már túl meredek. Amennyiben nekik az kell, átengedem az egészet Csütörtökynek. S béke legyen veletek!

Tegnap már Nyitrán is tanítottam. Egy százalmási hallgatóm mesélte, hogy barátnője, ha például a feje fáj, úgy gondolja, „szemtől eset”, ezért egy pohár vízbe hét elégetett gyufaszálat dob. A vizet megkeverve iszik belőle egy kortyot, s fájdalmai elmúlnak. Íme, a szenes víz 21. századi survivalja. Egy másik hallgató megjegyezte, nem is csoda, hogy fáj a feje, ha ilyesmit iszik... Különben Nyitrán sem sokkal rózsásabb a helyzet. Kiderült, hogy a hungarológia szakosokat az első félévben Varga Zsuzsa kulturális antropológiára „oktatta”. „Szerencsére csak kevés óra volt megtartva” – mondják a hallgatók, miközben semmit nem tanultak meg. De ki az a polihisztor Varga Zsuzsa, aki nyelvtörténetet, szociolingvisztikát, szlovák és magyar irodalmat, világirodalmat és kulturális antropológiát egyaránt képes tanítani? Pontosabban: képesnek, elhivatottnak (?) érzi magát, hogy mindezeket tanítsa. Ez az egész szlovákiai magyar valóság minden provincializmust alumul.

2005. 4. 21. (Keszegfalva) Itthon. Pihenve dolgozás, vagy egykori divatos szóval: aktív pihenés. A napot az újra elővett Rónay-naplóval kezdtem, ami valóban jó terápiának bizonyult. Már az első lapok a számítógéphez hajtottak, hogy bizonyos gondolatokat följegyezsek. Szóval úgy szeretnék élni, hogy a tudományos feladatok mellett mindig tudjak megfelelő mennyiségű időt szentelni szépirodalmi művek olvasására is. Nem annyit,

mint eddig, hanem sokkal többet. Miközben persze szívesen hallgatnék minél több zenét. Színházba, moziba nem vágyom. Képtárakba viszont igen. Istenem! A Szépművészeti Múzeumban éppen negyed évszázada jártam utoljára, miközben azért volt olyan időszakom, amikor szinte minden vasárnapomat a müncheni Neue Pinakothekben tölthettem. Kirándulnék is sokat, szeretném megismerni Európát. S ezzel szemben mi van most? Ide-oda kapkodás, tudományos produkcióm messze nem tökéletes, egyetemi óráimra nincsen időm tisztességesen felkészülni, szak- és szépirodalmat a kelleténél jóval kevesebbet olvasok, galériákba nem járok, igényeimhez mérten keveset kirándulok, családomra nincs időm... Egyszóval: semmire nincs időm. Hol rontottam el, mit kellene másként csinálni? Nem tudom.

Most is szívesen folytatnám a Rónay-naplót vagy a *Heimatmuseumot*, de írni kell a lexikonszócikkeket, átfésülni a Hartinger-Festschriftbe szánt dolgozatot, két terjedelmes tanulmányt a *Magyarok Szlovákiában* című munka következő kötetébe, a nagytárkányi gyűjtést, valamint két szakvéleményt megírni, hozzálátni továbbá az *Acta* szerkesztésének... Folytassam?

„Harminchat esztendőskorában az ember szellemileg nem olyan friss és ruganyos már, mint húszas éveiben; most volna ideje a 'betakarításnak', az alkotásnak, de mire odáig eljutunk, hogy talán meg tudnánk írni 'nagy' műveinket: alig bírjuk tovább egy-egy töredékre futó lendületnél, vagy pedig nincs időnk és módunk többre, szétszóródunk a különféle feladatok közt, és a pénzt hozó munkák közt” – írja Rónay, s lehet, hogy örülhetek: efféle nyomasztó kérdések bennem egy évtizeddel később vetődtek fel. Bár, ha beleolvasnék korábbi naplóimban, lehet, hogy kiderülne, nem s így van ez...

Az imént hívott Tihamér, s elmeséltem neki a Csütörtöky-ügyet. Kellőképpen fölháborodott rajta, észre sem véve, hogy az ő esete, ha nem is azonos, de nagyon is hasonló a Csütörtökyéhez...

Györgyi hívott, hogy gratuláljon az Arany János-díjhoz, s közben mondja, látta a Kopócskőnyvet. A rajzok, szerinte, borzasztóak, senki nem hasonlít önmagára. Ha nem lennének a képek alá írva a nevek, senkit nem lehetne fölismerni. Emlékszem, gyerekkoromban, amikor megtanultam írni, így lelkendeztem Anyámnak: *„Anyuka, milyen jó, hogy tudok írni! Ezentúl, ha rajzolok egy lovat, hogy föl lehessen ismerni, alá tudom majd írni, hogy LÓ!”* Minő szerencse, hogy Tibor is megtanult írni...

2005. 4. 22. (Keszegfalva) Ma láttam a könyvet: valóban borzasztó...

2005. 4. 24. (Keszegfalva) Gyönyörű napsütés: kiültem a teraszra olvasgatni, s büntetlenül, csak úgy össze-vissza cikázó gondolatokkal ábrándozni. Közben a füvet is lenyírtam a kertben, s nagyon jól éreztem magamat. Szeretem az ilyen napokat, s rendkívül ritkák az ilyen napok.

Tegnap Győrben megvettük Márai *Idegen emberek* című regényét, azt olvasom szinte odaláncoltan.

2005. 4. 25. (Keszegfalva) Délelőtt Erdélyi Margit hívott, hogy számolhatnak-e velem jövőre a néprajzi oktatásban. A telefonban egy feltételt szabtam, hogy tudniillik Csütörtökyvel nem közösködöm. A jövő héten még leülünk személyesen tárgyalni, s akkor nagyon pontosan és keményen rögzíteni kell a feltételeket.

Somorján lexikon-megbeszélés. Ismét megerősödött bennem a meggyőződés, hogy a kollektív munkákba jóval több energiát kell ölni, mint az egyszerű művekbe. „*Bizony, rettenetesen sanyarú a kisebbségi sors*” – Szőke Jóska bácsi sóhajtott így fel, miközben a szócikkek szerkezeti felépítéséről beszéltünk. Szerintem, ha akkor elénekeljük a Himnuszt, azzal talán a szócikk-problémák is megoldódtak volna...

2005. 4. 26. (Keszegfalva) Az MTA honlapján keresgéltem, s megdöbbenve tapasztalom, hogy az Arany János-díj az akadémiai díjak és kitüntetések között nem is szerepel. Aztán megnéztem a róla kapott értesítőt, hát kiderült, hogy ezt ugyan az akadémia elnöke, ám nem a rendes közgyűlésen, a többi díjjal (Akadémiai Aranyéremmel, a Wahrmann Mór-éremmel és egyéb akadémiai díjakkal) együtt, hanem a közgyűlés keretében bár, de mégiscsak a „külső tagok fórumán”, délután adja át. Kaptam hát megint egy magyarnarancs-szerű díjat. Amolyan vállveregetés-, tenyérből kockacukor-szerű jutalmazás. A kicsi, de a mienk szindróma. Ha nem járna némi pénzzel is, komolyan mondom, nem venném át. Az olyan díjakat viszont, amelyekhez bizonyos anyagi juttatás is társul, Thomas Bernhardtól megtanultam, nem okos dolog visszautasítani... Pedig nagyon örültem ennek az elismerésnek, gondolván, ez már valami komoly eredmény... A frászt!, „határontúli” magyaroknak járó, különbejáratú, voltaképpen számon sem tartott díj. Akkor meg minek adják?! Népszavazgatnak jobbra-balra, ahelyett, hogy az ilyen megalázó helyzeteket oldanák meg. Jóval kevesebbe kerülne, mint a hárommilliárdos népszavazás...

A Hartinger-Festschriftbe szánt írásommal bíbelődtem. Rettenetesen nyögvenyelősen megy, a végén még kifutok vele az időből... Estefelé kevés Márai, illetve vidulásként Karinthy. Utóbbit Józsinak is a kezébe nyomtam: tetszett neki. Valahogy rá kellene kaptatni az olvasás ízére... Lehet, hogy Karinthy lesz a csali?

Azon tűnődtem, hogy miután átvettem az Arany János-díjat, kellene írni egy levelet az akadémia elnökének, amiben elmondanám neki azokat a problémákat, amelyeket a díj kiváltott, felidézett bennem. Nem magam miatt, hanem azok érdekében, akik a jövőben majd megkapják ezt az elismerést.

Holnap Pestre utazom, majd csütörtökön hajnalban onnan autóval visznek Kolozsvárra. Csak visszafogottan viselkedni, kerülni a konfliktusokat! „Nem kell mindenre reagálni, Liszka fiam” – mondta egyszer Nevizánszky, s teljesen igaza volt. Csak tudnám megállni...

2005. 4. 27. (Budapest) Délután séta a Népligetben, majd vacsora a Kodály-köröndön. Egyszerű étterem: viaszosvásznon asztalterítők, ragadnak, ha hozzájuk érsz, számomra

mégis elfogadható. Tatár-beafsteek. Eszembe jut, hogy először, talán 1976-ban Szuchy beszélt rá a Víg hajósban, hogy kóstoljam meg. Össze is keverte nekem. Azóta, újabban, olykor megkérdeik, hogy bekeverjék-e előre. A válaszom mindig: nem. Ma nem kérdezték, hanem hozták, amin kissé megütköztem, de végső soron jó volt. Átsétáltam az Erzsébet-városon. Pest ma is lenyűgözött, mint mindig. Hogy miért nem jutott eddig néprajzos kollégáim eszébe néprajzi kutatást végezni ezekben a bérházakban?! Néprajz lenne ez a javából, bárki, bármit is állítson...

2005. 4. 28. (Kolozsvár) Voigt Vilivel és Deáky Zitával utaztam Kolozsvárra. Voigt gyakorlatilag végigbeszélte az utat, s rengeteget tanultam belőle.

Az utóbbi tíz esztendőben három alkalommal jártam Kolozsvárott, mindháromszor egy új vagy felújított, ám félig kész épületben szállásoltak el. Kíváncsi lennék, hogy vajon az az objektum, ahol először, illetve másodsor szálltunk meg, vajon elkészült-e? Attól tartok, hogy nem. Miután a küldetését betölti, valószínűleg már nem vacakolnak vele.

2005. 4. 29. (Kolozsvár) Nyilvánvaló, hogy a tanácskozást a tavaly decemberi „sikertelen népszavazás” miatti lelkiismeret-furdalásuk enyhítése végett rendezték meg magyarországi kollégáink. Miután Paládi-Kovács Attila sikeresen megsértette a házigazdákat, egy semmitmondó záróközleményt fogadtunk el. Nyúl voltam, hiszen kérhettem volna, hogy kerüljön bele az általam felvetett javaslat is. Arról beszéltem tudniillik, hogy feledjék már el, legalább így, egymás között, a „határon túli néprajz” megjelölést. Van ebben valami vállon veregető, miközben senki nem gondolja komolyan, hogy a kolozsvári néprajzi tanszék egy fokkal is alábbvalóbb bármelyik magyar egyetemi tanszékénél. Mindenféle népszavazás sikerén vagy sikertelenségén (ahogy tetszik) túllépve, mi, néprajzosok azzal, hogy komolyan, felnőtt számba vesszük egymást, egyesíthetnénk a nemzetet. Sokan bólogattak rá nagyokat (Mohay odajött hozzám, s monda, hogy a „szívéből beszéltem”), mégsem jutott eszébe senkinek, hogy ezt vegyük be a záróközleménybe. Nekem sem.

Írtam már máskor is, hangoztatom folyamatosan, de most ismét megerősödött bennem: félelmetesen jók a romániai magyar kollégák. És ráadásul már nem is abban a népies-nemzeti, kóskárolyi stílusban, amely korábban volt jellemző az erdélyi magyar néprajzra, hanem valóban modern európai etnológiát művelnek. Nagy hozzáértéssel és óriási eredményességgel. S nem volt székelyhymuszozás, sírás-rívás, panaszkodás sem. Tudják, hogy jók, és aszerint viselkednek.

2005. 4. 30. (Budapest) Reggel, indulás előtt még szétnéztünk a kolozsvári piacon: rendkívül gazdag, pompás zöldség- és gyümölcskínálat. Öt perc alatt beleszédülvén a forgatagba, tettem egy sétát a szomszédos utcákban. Az egyik könyvesbódé kínálatát szemlélgetve meg kellett állapítanom, hogy jó és naprakész a román fordításirodalom. Martin Walser *Tod eines Kritikers* című regénye például már olvasható románul... Délelőtt a kolozsvári skanzenben, ami viszonylag jó állapotban van. Útközben Bánfihunyadon a román cigányok hatalmas, bádognakulcsos családi házaik fényképeztem. Jó illusztrációs anyag lehet előadásokhoz, hiszen egyrészt arra is szép példa, hogy mi a státuszszimbólum, illetve a kultúrák találkozása is. Voigt az utazások során használt fémikonokról beszélt hosszan, illetve különféle európai könyvesbolt-élményeiről. Ha könyvekről van szó, szinte a szó szoros értelmében repdes, szárnyal...